

Archeologisch proefsleuvenonderzoek
op het terrein van Carolus Simplexplein 3
te Netersel

VU**hbs**

archeologie

VRIJE
UNIVERSITEIT
AMSTERDAM



Z u i d n e d e r l a n d s e A r c h e o l o g i s c h e N o t i t i e s

937

Z A N

Archeologisch proefsleuvenonderzoek
op het terrein van Carolus Simplexplein 3 te Netersel

Met bijdrage van:

Zuidnederlandse Archeologische Notities

937

Amsterdam 2021
VUhbs archeologie

De serie *Zuidnederlandse Archeologische Notities* is een uitgave van VUahbs archeologie, Amsterdam

COLOFON

Opdrachtgever: Buro BOOT
Contactpersoon:
Project: Bladel-Netersel-Carolus Simplexplein 3
Plangebied: Carolus Simplexplein 3
Bevoegd Gezag: Gemeente Bladel
Objectcode: BLA-NCS-21
CIS-code: 4932190100
Centrumcoördinaten: 142.490/379.260
Auteur:
Illustraties:
Omslagontwerp:
Autorisatie:

ISBN: 978-90-8614-925-4

©VUahbs archeologie, Amsterdam, mei 2021
De Boelelaan 1105
1081 HV AMSTERDAM

INHOUD

1	Inleiding	7
2	Vooronderzoek	7
	2.1 Onderzoek binnen het plangebied	7
	2.2 Onderzoek in de directe omgeving	7
3	Doelstellingen	8
4	Methode	10
5	Fysische geografie	12
	<i>Koen Hebinck</i>	
	5.1 Inleiding	12
	5.2 Achtergrond	12
	5.3 Bodemopbouw	14
	5.4 Conclusie	14
6	Sporen	15
	6.1 Algemeen	15
	6.2 Greppels	15
	6.3 Paalkuilen/kuilen	15
	6.4 Waterputten	16
	6.5 Potstal	16
	6.6 Weg	16
7	Vondsten	17
	7.1 Algemeen	17
	7.2 Aardewerk	17
	7.2.1 Inleiding en werkwijze	17
	7.2.2 Overzicht van de aangetroffen aardewerkcategorieën	18
	7.2.3 Conclusie	21
	7.3 Kleipijp	22
	7.4 Baksteen	22
	7.5 Metaal	23
	7.6 Natuursteen	24
8	Conclusie	24
9	Waardering en advies	25
	9.1 Inleiding	25
	9.2 De vindplaats	25
	9.3 Advies	26
10	Literatuur	27

Bijlagen

Bijlage 1	Overzicht archeologische perioden
Bijlage 2	Beantwoording onderzoeksvragen
Bijlage 3	Sporenlijst
Bijlage 4	Vondstenlijst
Bijlage 5	Allesporenkaart
Bijlage 6	Overzicht coupes en profielkolommen
Bijlage 7	Advieskaart met NAP hoogtes

SAMENVATTING

Op 11 januari 2021 heeft VUHbs archeologie in opdracht van Buro BOOT een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd op het terrein van Carolus-Simplexplein 3 in Netersel. Tijdens dit onderzoek is een vindplaats uit de Nieuwe Tijd aangetroffen. Sporen van deze vindplaats zijn aangetroffen in alle proefsleuven. Het gaat om een boerderij uit de Nieuwe Tijd die gelegen is aan een weg uit de Nieuwe Tijd. De weg is aangetroffen in het noordwestelijke deel van het plangebied. Centraal in het plangebied is een potstal aangetroffen. Ten zuiden van de potstal is een aantal waterputten aangetroffen alsmede kuilen en paalkuilen die mogelijk onderdeel zijn van een bijgebouw. De vindplaats is archeologisch behoudenswaardig.



Fig. 1.1. Netersel Carolus-Simplexplein 3. Locatie van het onderzoeksgebied in Netersel anno 2021 en de ligging van Netersel in Nederland. Schaal 1:25.000.

1 INLEIDING

In opdracht van Buro BOOT heeft VUHbs archeologie op 11 januari 2021 onderzoek uitgevoerd in de vorm van een archeologisch proefsleuvenonderzoek op het terrein van Carolus Simplexplein 3 in Netersel. Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd in het kader van de aanvraag van een bestemmingsplanwijziging. Op dit terrein zal in de nabije toekomst woningbouw worden gerealiseerd.¹ Bij de aanleg van de funderingen zal de bodem tot ongeveer 80 cm onder maaiveld worden verstoord. Voor het plangebied geldt dat het een hoge archeologische verwachting heeft op de archeologische beleidskaart van Omgevingsdienst Zuidoost Brabant uit 2015.² Uit een bureau- en inventariserend veldonderzoek, uitgevoerd door Bureau voor Archeologie, is gebleken dat archeologische resten verwacht kunnen worden uit de periode van het Laat-Paleolithicum tot en met de Nieuwe Tijd.³ De Omgevingsdienst heeft geadviseerd om op de plaatsen waar de bodem meer dan 30 cm onder maaiveld verstoord zal worden, archeologisch vervolgonderzoek uit te voeren in de vorm van een karterend en waarderend archeologisch proefsleuvenonderzoek.

In totaal zijn vier proefsleuven aangelegd met een oppervlakte van 294 m². De oppervlakte van het plangebied is 3410 m². Wegens de aanwezige vegetatie en gas- en elektriciteitsleidingen was het niet mogelijk om de sleuven aan te leggen volgens het puttenplan zoals opgesteld in het PvE. Drie van de vier putten zijn enkele meters verplaatst. Tijdens het proefsleuvenonderzoek is een archeologische vindplaats aangetroffen en in het onderhavige rapport zullen de resultaten worden beschreven en er zal een advies worden gegeven voor een eventueel vervolgonderzoek. Tijdens het veldwerk werd de bevoegde overheid vertegenwoordigd door A. Garczynski en werd geadviseerd door R. Berkvens van de Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant. Het veldwerk stond onder leiding van J. van Renswoude. Het team bestond verder uit E. Maas en Y. Rabou.

2 VOORONDERZOEK

2.1 ONDERZOEK BINNEN HET PLANGEBIED

Binnen het plangebied heeft bureau- en inventariserend veldonderzoek plaatsgevonden.⁴ Hieruit is gebleken dat archeologische resten aanwezig kunnen zijn uit de periode tussen het Laat-Paleolithicum en de Nieuwe Tijd. Op het kadastraal minuutplan uit 1811-1832 bevindt zich in het zuidoosten van het plangebied een huis met omliggend erf en moestuin.⁵ Naast het bureau- en inventariserend veldonderzoek heeft er geen onderzoek plaatsgevonden binnen het plangebied.

2.2 ONDERZOEK IN DE DIRECTE OMGEVING

Een aantal bureau- en proefsleuvenonderzoeken is uitgevoerd in de directe omgeving van het plangebied. Ca. 500 meter ten noordoosten van het plangebied bevindt zich een omgracht terrein waar

¹ Habermehl 2020, 5.

² Habermehl 2020, 5.

³ Habermehl 2020, 9.

⁴ Barth 2020.

⁵ Barth 2020, 13.

een kasteel uit de 14de eeuw en de parochiekerk van Netersel alsmede de middeleeuwse voorgangers hebben gestaan.⁶ Een deel van de gracht is door middel van proefsleuven onderzocht en hierbij zijn aardewerkfragmenten gevonden die dateren in de 19de tot 20ste eeuw. Bij een opgraving op hetzelfde terrein zijn funderingsmuren, kelders en mestputten gedocumenteerd. Deze horen vermoedelijk bij een opvolger van de middeleeuwse pachthoeve.

Ongeveer 300 meter noordoosten van het plangebied op de locatie De Hoeve 11 en 13 zijn recente kuilen, paalkuilen en verstoringen aangetroffen. Daarnaast zijn ook moesbedden en plantgaten aangetroffen die gerelateerd zijn aan tuinbouw. Dit onderzoeksgebied is als niet behoudenswaardig gewaardeerd.⁷

Op de locatie Latestraat 7 ongeveer 150 ten westen van het plangebied bevindt zich ook een niet behoudenswaardig onderzoeksgebied. Hier zijn enkel sporen van agrarische groundbewerking aangetroffen. Daarnaast zijn er twee aardewerkfragmenten uit de Nieuwe Tijd alsmede een scherf uit de Middeleeuwen gevonden.⁸

Tijdens het proefsleuvenonderzoek, dat plaatsvond op de locatie Latestraat 7, is een ophoogpakket aangetroffen dat vermoedelijk is ontstaan door langdurige bewoning. In dit pakket zijn aardewerkfragmenten aangetroffen uit de 15de tot 17de eeuw. Daarnaast is ook een waterput aangetroffen. Op het kadastraal minuutplan van 1811-1832 is geen bebouwing te zien wat betekent dat de bebouwing voor het maken van deze kaart is afgebroken.

3 DOELSTELLINGEN

Het doel van het onderzoek is het vaststellen van de aan- of afwezigheid van behoudenswaardige archeologische resten. Een tweede doel is het bepalen van de diepteligging van de eventueel aanwezige archeologische resten. Uiteindelijk is het doel een advies over te brengen naar de bevoegde overheid over de verder te nemen stappen wat betreft de archeologie binnen het plangebied aan de hand van een gespecificeerde archeologische verwachting.

Als onderdeel van het huidige onderzoek zijn ondervragen geformuleerd in het PvE.⁹ Deze vragen worden hieronder weergegeven en zullen in bijlage 2 worden beantwoord.

Algemeen

1. Zijn er archeologische resten (sporen, structuren, vondsten) in de bodem aanwezig, of zijn er aanwijzingen dat deze hier verwacht mogen worden?
2. Indien het onderzoek geen archeologische resten of beperkte archeologische fenomenen (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) oplevert, welke verklaring is hiervoor dan te geven? Is er (bijvoorbeeld) sprake van: aantoonbare afwezigheid van bewoning en / of actief landgebruik, verstoring van antropogene aard, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door bodemprocessen, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door werk- of weersomstandigheden?
3. Hoe sluit het onderzoek en de verkregen onderzoeksresultaten aan bij de resultaten van het bureau-onderzoek?

⁶ Habermehl 2020, 7.

⁷ Habermehl 2020, 7.

⁸ Habermehl 2020, 7.

⁹ Habermehl 2020.

Gaafheid en conservering van de vindplaatsen

4. In welke lagen, zones of gebieden bevinden zich gawe en goed geconserveerde archeologische resten of waar zijn ze te verwachten?
5. Wat is de mate van conservering en gaafheid van de archeologische resten?
6. In hoeverre zijn aangetroffen vindplaatsen, naar verwachting, verstoord door de huidige bebouwing, uitgaande van de opgegeven funderingsdiepte van 60-80 cm?

Perioden en sites

7. Indien er archeologische resten aanwezig zijn, kunnen er binnen de vindplaats aparte sites onderscheiden worden, en zo ja, op welke gronden?
8. Wat is de begrenzing en de ruimtelijke spreiding, zowel in horizontale als verticale zin, van de sites en wat is de onderlinge samenhang?
9. Wat is per archeologische site in het onderzoeksgebied:
 - a. de ligging (inclusief diepteligging) en begrenzing
 - b. de geologische en/of bodemkundige eenheid
 - c. de omvang (inclusief verticale dimensies)
 - d. aard /complextype / functie
 - e. de samenstelling van de archeologische resten (grondsporen en mobilia)
 - f. de vondst- en spoordichtheid
 - g. de stratigrafie
 - h. de ouderdom, periodisering, typochronologische classificatie
10. Zijn er aanwijzingen voor landgebruik (off-site-patronen) in de zin van wegen, percelering, akkers, grondstofwinning, etc?
11. Zijn er aanwijzingen voor agrarische en/of ambachtelijke activiteiten? Zo ja, waaruit blijkt dat en welke kenmerken zijn hieraan naar analogie van vraag 3 aan te geven?
12. Kunnen meerdere bewoningsfasen onderscheiden worden? Zo ja in welke mate zijn deze aaneensluitend?
13. Wanneer en waarom zijn de sites en de vindplaats in zijn geheel verlaten of in onbruik geraakt?
14. Kunnen de aangetroffen archeologische (bebouwings)sporen worden gekoppeld aan de bebouwing die is afgebeeld op de historische kaarten? Zo niet, kan daarvoor een verklaring worden gegeven?

Landschap en bodem

15. Wat is de fysieklandschappelijke ligging van de sites (geologie, bodemkunde, geomorfologie, afstand tot water, reliëf)?
16. Wat is de paleo-ecologische context van het onderzoeksgebied?

17. Welke postdepositionele processen hebben zich afgespeeld en wat is het effect daarvan?

4 METHODE

Het onderzoek is uitgevoerd in de vorm van een archeologisch proefsleuvenonderzoek. Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de bepalingen in het PvE (programma van Eisen), de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA-versie 4.1) en BRL 4000, specifiek BRL 4004 (opgraving).¹⁰ VUhs archeologie is gecertificeerd voor het uitvoeren van archeologisch (veld)onderzoek.¹¹

Tijdens het onderzoek zijn vier proefsleuven aangelegd met als doel het vaststellen van de aanwezigheid of afwezigheid van archeologische resten. Met deze proefsleuven zal 9,4 % van het onderzoeksgebied onderzocht worden. De locatie van een paar sleuven is iets gewijzigd ten opzichte van het originele plan (fig. 4.1). Bij de orientatie van de sleuven is rekening gehouden met de bestaande bebouwing. In figuur 4.1 is te zien dat de sleuven iets verplaatst zijn. Dit heeft te maken met de aanwezige vegetatie binnen het onderzoeksgebied. De sleuven zijn aangelegd met een mobiele kraan voorzien van een gladde bak (fig. 4.2). Tijdens het verdiepen zijn de tussenvlakken afgezocht met een metaaldetector door de senior KNA archeoloog.¹² Tevens zijn de grondsporen, het vlak en de stort afgezocht met de metaaldetector. De metaalvondsten zijn driedimensionaal ingemeten. De overige vondsten afkomstig uit de bouwvoor zijn handmatig in vakken verzameld van 2 bij 2 meter en geadministreerd. De vondsten afkomstig uit de grondsporen zijn handmatig verzameld per spoor. Er zijn tijdens het proefsleuvenonderzoek geen monsters genomen.

De archeologische sporen bevonden zich in de C-horizont. Hier hier tevens het archeologische vlak aangelegd. Deze bevindt zich op een hoogte van tussen de 26.50 en 27.00 meter NAP. Er was geen reden om een tweede vlak aan te leggen aangezien er geen sprake is van bewoninglagen onder de C-horizont. De sporen op het archeologische vlak zijn ingekrast en vervolgens ingemeten met een GPS. Er zijn foto's gemaakt van de archeologische vlakken en de sporen zijn benoemd. Van de archeologische vlakken zijn hoogtematen genomen. Ook van

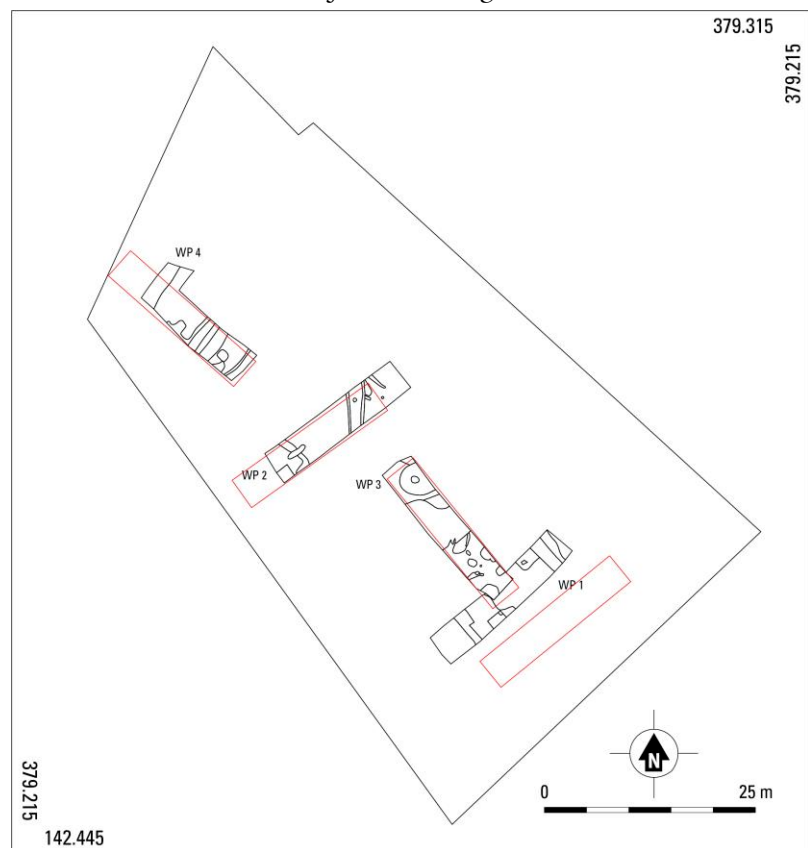


Fig. 4.1. Netersel Carolus-Simplexplein 3. Het oorspronkelijke puttenplan (rood) en de aangelegde putten (zwart).

¹⁰De inhoud van de KNA kan geraadpleegd worden op www.sikb.nl.

¹¹ Procescertificaat nr. K94275/05.

¹² . Detector is Lobo super traq van Tesoro.

het maaiveld rondom de sleuven zijn hoogtematen genomen.

Per proefsleuf zijn ten minste twee profielkolommen gezet van een meter breed en 30 cm in de C-horizont in het begin en het einde van de werkputten (fig. 4.2). Verder is een langer profielkolom gedocumenteerd ter hoogte van de onverharde weg in werkput 4. De profielen zijn gefotografeerd en getekend op millimeterpapier op een schaal van 1:20. Een selectie van de sporen is gecoupeerd (fig.4.3), gefotografeerd en getekend op millimeterpapier op een schaal van 1:20. In werkput 1 is een greppel gecoupeerd. In werkput 2 is een paalkuil gecoupeerd die zich in de potstal bevond. In werkput 3 bevond zich een aantal sporen ten zuidoosten van de waterputten. Van deze sporen zijn er drie gecoupeerd om de kwaliteit van de sporen vast te stellen. De overige sporen zullen van gelijkaardige kwaliteit zijn en er is besloten deze sporen niet te couperen maar om ze intact te laten voor vervolgonderzoek.

Fig. 4.2. Netersel Carolus-Simplexplein 3. Het aanleggen van het archeologische vlak.



Fig. 4.3. Netersel Carolus-Simplexplein 3. Het couperen van een paalkuil.

5 FYSISCH GEORGRAFIE

5.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de ontwikkeling van het landschap van het onderzoeksterrein en de directe omgeving daarvan. Binnen het onderzoeksterrein zijn verdeeld over de vier proefsleuven negen profielkolommen gedocumenteerd. Daarnaast zijn ook de dagzomende, natuurlijke lagen in het vlak beschreven. De profielen zijn met de hand opgeschaafd, ingekrast en gedocumenteerd. Hierbij zijn zowel lithologische lagen als archeologisch relevante lagen onderscheiden. Alle lagen in de profielen zijn beschreven op basis van textuur, kleur, het gehalte organische stof, andere lithologische en bodemkundige verschijnselen en eventuele insluitsels van natuurlijke of archeologische aard.¹³

5.2 ACHTERGROND

Netersel ligt in het pleistocene zandgebied van Noord-Brabant en meer specifiek op het Kempen Blok (ook wel bekend als het Kempisch Plateau. Het Kempen Blok is opheffingsgebied ten westen van de Roerdalslenk, beiden ontstaan in het Vroeg-Tertiair. Vanaf het Vroeg-Pleistoceen tot het Midden-Pleistoceen hadden de Rijn en de Maas een meer westelijke ligging en zijn hier fluviatiele afzettingen gevormd die voornamelijk bestaan uit grove zanden en grinden. Deze afzettingen van de Rijn en de Maas worden gerekend tot de Formatie van Sterksel.¹⁴ Door de voortgaande opheffing op het Kempen Blok bevindt de top van deze afzettingen zich binnen het plangebied op een diepte van ca. 3 m -mv.¹⁵ Het huidige landschap is voornamelijk gevormd tijdens het laatste glaciaal, het Weichselien (115.000 – 11.700 geleden). Door de opheffing en relatief hoge ligging is er tijdens het Weichselien (en voorgaande glacialen) in de omgeving van het plangebied slechts een dunne laag sediment afgezet op de fluviatiele afzettingen. Tijdens het koudste deel van het Weichselien, het Laat-Pleniglaciaal (29.000 – 14.700) worden de zogenaamde nat-eolische zanden van de Formatie van Bortel afgezet. Dit zijn zanden die overwegend door wind zijn afgezet, maar deels door sneeuwsmeltwater zijn omgewerkt. Ze kenmerken zich door het voorkomen van leemlaagjes en grindsnoertjes.¹⁶ Deze afzettingen stonden voorheen wel bekend als Oud Dekzand of fluvioperiglaciale afzettingen en vormen een licht golvend landschap.¹⁷ Tijdens het laatste deel van het Weichselien, het Laat-Glaciaal (14.700 – 11.700 jaar geleden) verbetert het klimaat en keert de begroeiing terug, waardoor de nat-eolische zanden worden vastgelegd. Doordat tijdens twee koude intervallen in het Laat-Glaciaal, de Vroege en Late Dryas, de vegetatie weer deels verdwijnt, kunnen de zanden lokaal verstuiven en ontstaan dekzandruggen in het landschap. Deze dekzandruggen zijn puur eolisch van oorsprong en vormen het Laagpakket van Wierden binnen de Formatie van Bortel. Voorheen stonden deze zanden bekend als Jong Dekzand.¹⁸ Volgens de geomorfologische kaart (fig. 5.1) ligt Netersel en het plangebied midden op een hoger gelegen dekzandrug (B53) met daaromheen lager gelegen terrasafzettingsswellingen (L41) en een terrasafzettingssvlakte (M41).

In het Holoceen kan door het verbeterde klimaat in het dekzand bodemvorming optreden. Afhankelijk van het moedermateriaal bestaat de bodem op de hogere droge gronden voornamelijk uit

¹³Beschreven is volgens de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB, Bosch 2007), diegebaseerd is op de NEN5104 (Nederlands Normalisatie Instituut 1989).

¹⁴ TNO-NITG 2021b.

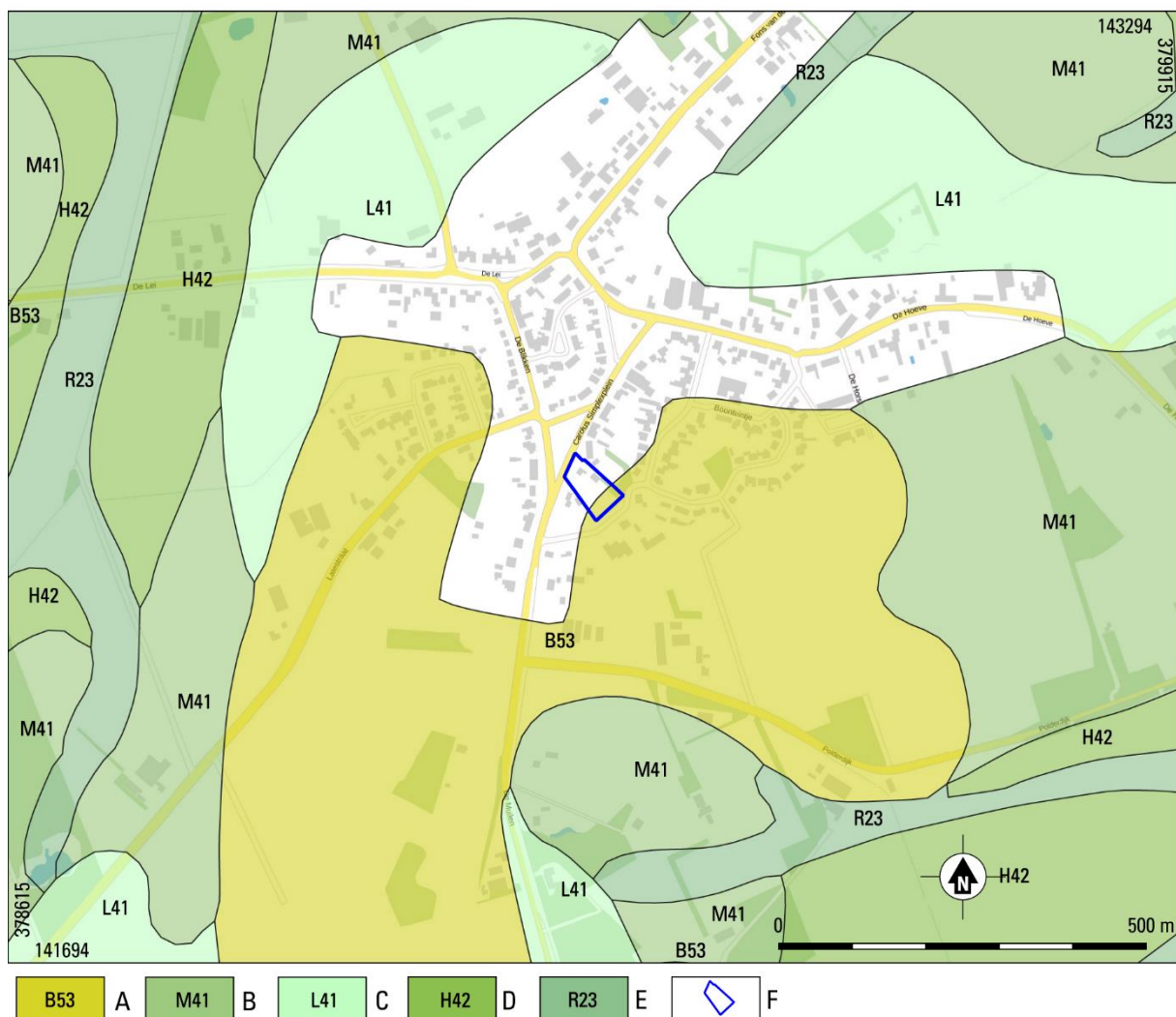
¹⁵ Volgens geologisch model GeoTOP v1.4; www.dinoloket.nl.

¹⁶ Schokker 2003.

¹⁷ TNO-NITG 2021a.

¹⁸ TNO-NITG 2021c.

humus- of moderpodzolgronden. In de grove en arme gronden zijn voornamelijk haarpodzolgronden gevormd, terwijl in de lemigere en rijkere gronden vooral holtpodzolgronden te vinden zijn. In de lagere delen van het landschap worden door hoge grondwaterstanden voornamelijk veldpodzolgronden, vlakvaaggronden, beek- en gooreerdgronden gevormd. In de laagste delen van het landschap kan ook veen worden gevormd. Door de introductie van het potstal-systeem in de Late Middeleeuwen ontstaan rondom de dorpen zogenaamde plaggen- of esdekken: dikke humusrijke pakketten, die op de bodemkaart worden aangeduid als enkeerdgronden. Op de bodemkaart is het plangebied door de ligging binnen de bebouwing niet gekarteerd, maar op de dekzandrug rondom Netersel, en daarmee waarschijnlijk ook binnen het plangebied, komen hoge zwarte enkeerdgronden (zEZ23) voor. Ten zuiden van het plangebied, lager in het dekzandlandschap zijn vooral veldpodzolgronden in lemig fijn zand (Hn23) te vinden. Bij het verkennend booronderzoek dat voor het plangebied is uitgevoerd is in delen van het terrein een verstoord bodemprofiel tot in de C-horizont aangetroffen, maar in het oosten is ook nog een laag aanwezig die is geïnterpreteerd als restant van het plaggendek. Een restant een podzolbodem is in de boringen niet waargenomen.¹⁹



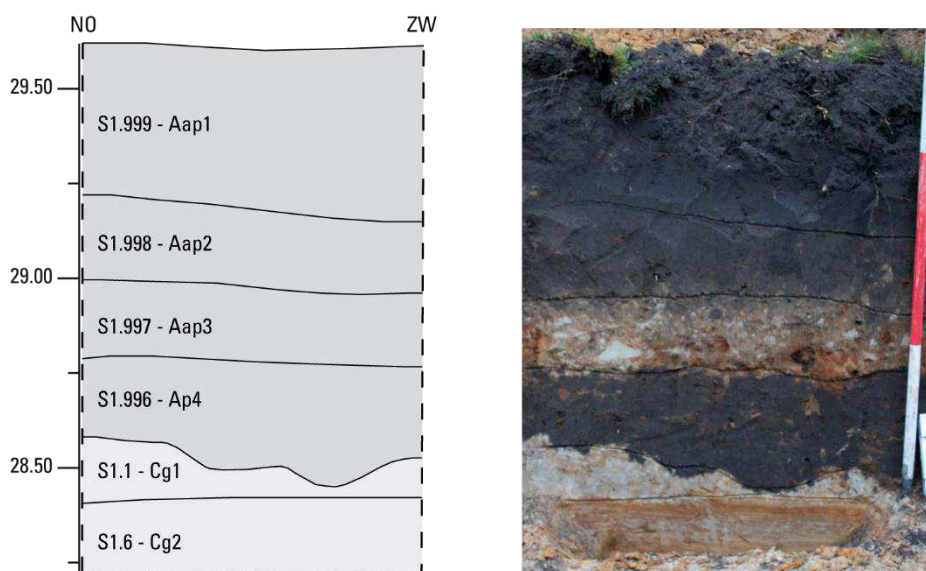
Figuur. 5.1. Netersel – Carolus Simplexplein 3. Het plangebied op de geomorfologische kaart. Schaal: 1:10.000.

A dekzandrug; B terrasafzettingenvlakte; C terrasafzettingsswelingen; D glooiing van beekdalzijde; E dalvormige laagte; F plangebied.

¹⁹ Barth 2020, 22.

5.3 BODEMOPBOUW

De bodem bestaat binnen het grootste deel van plangebied aan de top uit een 40 tot 54 cm dikke recent geroerde bovenlaag (S999). In werkput 2 is deze laag met een dikte van 26 tot 36 cm iets dunner. Hieronder is overal nog minimaal een (sub)recent geroerde laag aanwezig (S998) en in veel profielen daaronder nog een of meerdere subrecente lagen of archeologische sporen (fig. 5.2). In profiel 1.1 en 4.3 is gele gebrokte zandlaag aanwezig waaruit blijkt dat hier grond is opgebracht. De recent geroerde bovenlagen of de sporen uit de Nieuwe Tijd gaan op een diepte van 58 tot 116 cm -mv (28.48 – 29.06 m NAP) overal direct over in de Cg-horizont. Deze bestaat uit zwak siltig, matig fijn zand met roestvlekken. Dit betreft het eolisch afgezette dekzand van het Laagpakket van Wierden dat voornamelijk is afgezet in het Laat-Weichselien.²⁰ Voorheen stonden deze zanden bekend als Jong Dekzand. In profiel 1.1 is aan de basis in het dekzand een strakke, horizontale gelaagdheid te zien (fig. 5.2). Een dergelijke strakke horizontale gelaagdheid ontstaat onder invloed van oppervlakkige afspoeling. Dit zijn de verspoelde dekzanden van de Formatie van Boxtel. Een restant van een podzollbodem is nergens waargenomen.



Figuur. 5.2. Netersel – Carolus Simplexplein 3. Profiel 1.1 met de recent geroerde en deels opgebrachte bovenlagen direct overgaand in de Cg-horizont.

5.4 CONCLUSIE

De bodemopbouw zoals waargenomen bij het huidige onderzoek komt in grote lijnen overeen met de resultaten van het voorafgaande booronderzoek. Verschil is wel dat het restant van het plaggendek dat in de boringen in het oostelijke deel van het plangebied is beschreven, bij het huidige onderzoek niet is waargenomen. Overal is sprake van relatief recent geroerde lagen en archeologisch sporen die direct overgaan in de Cg-horizont. Dit bestaat overal aan de top uit eolisch afgezet dekzand. Hieruit blijkt dat het plangebied zoals verwacht op een dekzandrug ligt die gevormd is in het Laat-Weichselien. De waarneming van verspoelde afzettingen (fluvioperiglaciale afzettingen uit Midden-Weichselien) op een dieper niveau kan er op wijzen dat het plangebied op de flank van een dekzandrug ligt, zoals op basis van het vooronderzoek is verondersteld.²¹ De dekzandrug wordt echter gevormd door de eolische afzettingen

²⁰ TNO-NITG 2021c.

²¹ Barth 2020.

uit het Laat-Glaciaal. Door de aanwezige verstoringen kan niet bepaald worden hoeveel eolisch dekzand er daadwerkelijk binnen het plangebied is afgezet. Omwille van de daarnaast beperkte omvang van het plangebied, kan op basis van de waargenomen bodemopbouw niet bepaald worden of het ligt op de top of de flank van een dekzandrug. De geomorfologische kaart (fig. 5.1) en ook het AHN doen vermoeden dat het plangebied meer op het hogere deel dan op de flank van een dekzandrug ligt. In de top van het dekzand is, overeenkomstig met de resultaten van het booronderzoek, nergens een restant van een podzolbodem waargenomen die hier op basis van de ligging op een hoger gelegen dekzandrug wel verwacht kan worden. Hieruit kan worden afgeleid dat de top van het dekzand tot enige diepte is geroerd/afgetopt. Hoe diep dit exact het geval is, kan op basis van het huidige onderzoek niet bepaald worden. De dikte van een podzolbodem hangt namelijk sterk af van de lokale lithologische en hydrologische kenmerken van de bodem, maar om een ruwe schatting te maken, betekent dit dat de top van het dekzand tot minimaal 40 à 50 cm, maar vermoedelijk dieper, is verstoord.

6 SPOREN

6.1 ALGEMEEN

Tijdens het onderzoek zijn in totaal 52 sporen aangetroffen (tabel 6.1). Op basis van het vondstmateriaal, de kleur van de sporen en de locatie ten opzichte van de 1832 kaart kan gesteld worden dat de meeste sporen uit de Nieuwe Tijd dateren. In alle proefsleuven die zijn aangelegd zijn sporen uit de Nieuwe Tijd aangetroffen in de vorm van greppels, paalkuilen, kuilen, waterputten, een poer, een potstal en een weg. De mogelijke gebouwrresten komen overeen met de historische kaart. De dieptes van de sporen betreffen restdieptes. Over het algemeen zijn de sporen goed bewaard. Paalkuilen zijn aanwezig. In een van de waterputten is Laat-Middeleeuws vondstmateriaal aangetroffen wat aangeeft dat bewoning binnen het plangebied ook voor de Nieuwe Tijd heeft plaatsgevonden. Hieronder zullen de verschillende aangetroffen sporen worden besproken.

definitie	aantal
bouwvoor	10
greppel	5
kuil	7
laag	1
muurwerk	1
natuurlijkelaag	5
overig	2
paalkuil	8
recenteverstoring	9
stiep/poer	1
waterput	3
totaal	52

6.2 GREPPELS

De eerste greppel die was aangetroffen bevond zich in het noordoostelijke deel van werkput 1 (S1.9). Deze heeft een noordwest-zuidoostelijke oriëntatie. De greppel is gecoupeerd, gefotografeerd en getekend. De greppel kan worden gedateerd in de Nieuwe Tijd.

De andere greppels die zijn gevonden zijn bermgreppels van de weg in werkput 4 (S4.3, S4.4, S4.5, S4.7). Deze greppels kunnen eveneens in de Nieuwe Tijd worden gedateerd aangezien de weg weergegeven staat op het kadastraal minuutplan van 1811-1832.

Tabel 6.1. Netersel Carolus-Simplexplein 3.
Overzicht van het aantal sporen per spoordefinitie

6.3 PAALKUILEN / KUILEN

De meeste paalkuilen en kuilen zijn gesitueerd in het zuidoostelijke deel van werkput 3 ten zuidoosten van de waterputten. Twee van deze paalkuilen zijn gecoupeerd (S3.7 en S3.9). Gezien de beperkte ruimte van de proefsleuven is het niet mogelijk om een volledige structuur te reconstrueren maar het is duidelijk dat we hier te maken hebben met een gebouw.

Helemaal in de zuidoostelijke hoek van de put is een poer aangetroffen (S3.13). Hier was niet veel meer van over. De bakstenen waren niet meer intact en er was geen verband aanwezig. Deze poer hoort mogelijk ook bij het gebouw dat hier heeft gestaan in de Nieuwe Tijd.

In werkput 2 bevond zich een paalkuil in de potstal (S2.9). Deze paalkuil is gecoupeerd en gedocumenteerd.

6.4 WATERPUTTEN

Er zijn drie waterputten aangetroffen in werkput 3 (S3.2, S3.4 en S3.5). Dit zijn waarschijnlijk Nieuwe Tijdse plaggenputten die elkaar opvolgen in de tijd. In elke waterput is een boring gezet. In de boring van waterput 3.2 was op twee meter diepte onder het vlak nog spoorvulling aanwezig. In de boring van waterput 3.4 was op 1.20 meter onder het vlak nog spoorvulling aanwezig. We hebben de bodem van de waterputten niet bereikt. Over waterput 3.5 is eerst een coupe gezet omdat eerst gedacht werd dat het een kuil zou zijn. In de coupe is te zien dat het spoor naar beneden duikt en oversneden wordt door waterput 3.4. Spoor 3.5 is mogelijk een oudere waterput. Het is goed mogelijk dat er meer dan drie waterputten zijn geweest.

6.5 POTSTAL

In werkput 2 bevindt zich een potstal (S2.4) die onderdeel heeft uitgemaakt van een boerderij. Deze boerderij was (deels) in steen uitgevoerd gezien de aanzienlijke hoeveelheden baksteenpuin. De potstal besloeg het grootste deel van de werkput. Hoe groot de potstal is geweest is aan de hand van proefsleuven niet vast te stellen. De potstal dateert evenals de andere aangetroffen sporen binnen het plangebied in de Nieuwe Tijd.

6.6 WEG

In werkput 4 is een weg aangetroffen. Deze heeft een noordoost-zuidwestelijke oriëntatie. Deze weg staat ook op het kadastraal minuutplan van 1822-1832 en dateert uit de Nieuwe Tijd.

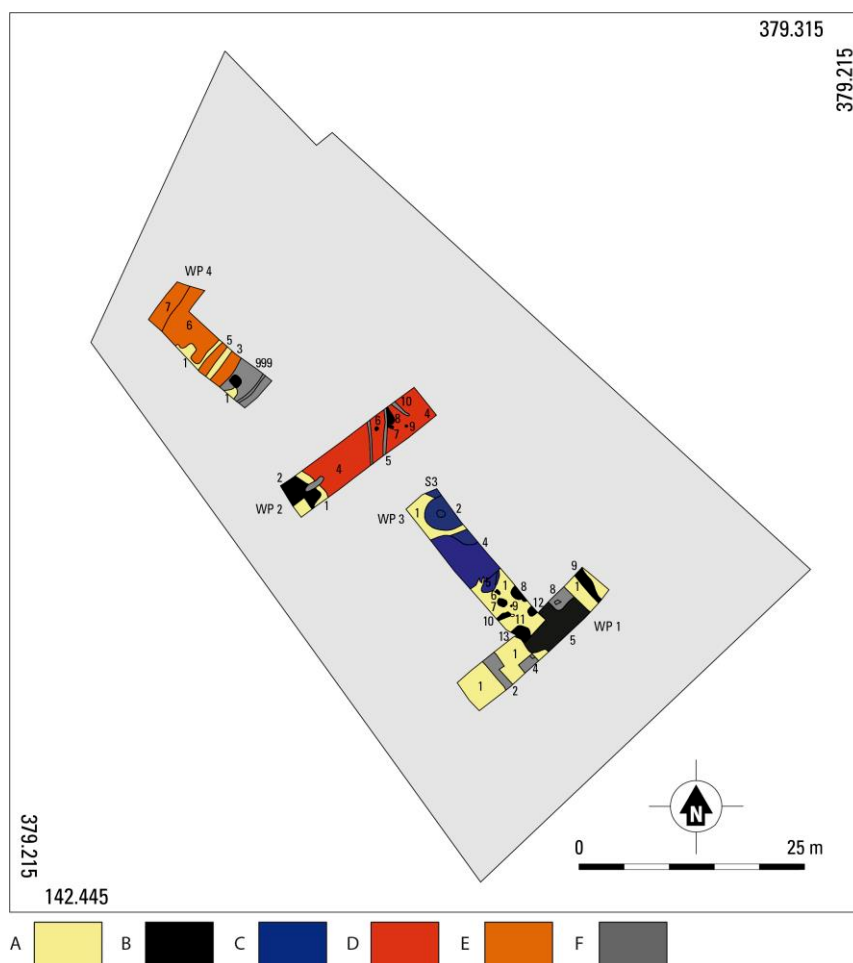


Fig. 6.1. Netersel Carolus-Simplexplein 3. Allesporenkaart met werkput nummers en spoornummers. A C-horizont; B Paalkuilen/kuilen/greppels; C Waterputten; D Potstal; E Weg; F Recente verstoringen.

7 VONDSTEN

7.1 ALGEMEEN

Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn in totaal 32 vondsten gedaan (Tabel 7.1). Zoals vermeld staat in het evaluatierapport zullen alle vondsten worden beschreven.²² De meeste vondsten vallen onder de categorie aardewerk. Daarnaast is ook natuursteen, metaal, kleipijp en baksteen aangetroffen. Hieronder worden de vondsten per categorie besproken.

inhoud	aantal	gewicht
aardewerk	23	766
baksteen/dakpan	3	1068
kleipijp	2	13
metaal non-ferro	3	7
natuursteen	1	70
totaal	32	1924

Tabel 7.1. Netersel Carolus-Simplexplein 3. Overzicht van het aantal vondsten per categorie.

7.2 AARDEWERK *Valentijn van den Brink*

7.2.1 INLEIDING EN WERKWIJZE

Tijdens het onderzoek zijn 23 scherven aardewerk verzameld met een totaalgewicht van 773 gram (fig. 7.1). De scherven zijn gedetermineerd volgens het Deventer-Systeem. Dit is een classificatiesysteem dat voor het eerst is gebruikt in een publicatie van vondstcomplexen uit Deventer.²³ Nadien is het de standaardmethode geworden om (post)middeleeuws aardewerk te beschrijven. Ieder voorwerp kan zo omschreven worden met een code die in drie delen uiteenvalt. Het eerste deel geeft het baksel van het aardewerk weer. Het tweede deel bestaat uit de eerste drie letters van de functie van het voorwerp. Het laatste deel is het volgnummer dat door de redactie van het Deventer-Systeem aan specifieke typen is gegeven. In het slechtste geval kan alleen de code voor het baksel gegeven worden. In dat geval is de code voor de functie én noodzakelijkerwijs het typenummer achterwege gelaten. Is de functie wel te achterhalen maar het typenummer niet door het ontbreken van typekenmerkende delen van het voorwerp dan ontbreekt het typenummer in de codering. In een klein aantal gevallen is het specifieke type niet opgenomen in de huidige revisie van het Deventer-Systeem. Aangenomen kan worden dat deze typen in de uitbreiding van het Deventer-Systeem die op dit moment gaande is naar aanleiding van het vondstmateriaal dat bij de aanleg van de Noord-Zuidlijn in Amsterdam is aangetroffen wel een nummer krijgen. Bij het onderhavige onderzoek is er voor gekozen om in die gevallen een logische Deventer-Code te gebruiken en het typenummer achterwege te laten.

²² Maas 2021, 4.

²³ Clevis/Kottman 1989.

7.2.2 OVERZICHT VAN DE AANGETROFFEN AARDEWERK CATEGORIEËN

In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van de aardewerkcategorieën die tijdens het archeologisch onderzoek zijn aangetroffen. Tevens wordt inzichtelijk gemaakt in welke hoeveelheden de aardewerkcategorieën voorkomen en welke vormtypes herkend zijn. Tabel 7.2 geeft een overzicht van de aangetroffen aardewerkcategorieën.

WP	SN	definitie	VN	categorie	baksel	vorm	type	begin	eind
1	5	recente verstoring	1	steengoed	Langerwehe	pot	s2-pot-6	1600	1920
2	4	potstal	13	faience	-	bord	f-bor-	1625	1800
			12	roodbakkend	-	-	r- -	1450	1600
2	999	bouwvoor	2	roodbakkend	-	pot	r-pot-	1600	1950
3	2	waterput	3	steengoed	Keulen/Frechen	kan	s2-kan-	1500	1680
			3	roodbakkend	-	-	r- -	1450	1600
3	4	waterput	8	roodbakkend	Oosterhout	bord	r-bor-	1600	1800
			5	roodbakkend	-	kop	r-kop-	1500	1800
			5	roodbakkend	-	-	r- -	1550	1600
			5	roodbakkend	Oosterhout	bord	r-bor-	1600	1800
			5	faience	-	-	f- -	1625	1950
			6	steengoed	Westerwald	kan	s2-kan-68	1720	1760
			8	steengoed	Westerwald	-	s2- -	1632	1950
			8	roodbakkend	-	-	r- -	1150	1600
			5	roodbakkend	-	-	r- -	1450	1950
3	5	waterput	9	roodbakkend	-	-	r- -	1150	1450
			9	grijsbakkend	-	-	g- -	1150	1550
3	7	paalkuil	10	witbakkend	-	-	w- -	1350	1950
			10	steengoed	Raeren	kan	s2-kan-	1500	1680
3	998	bouwvoor	4	roodbakkend	-	-	r- -	1450	1950
4	998	bouwvoor	14	grijsbakkend	-	-	g- -	1150	1550
			14	roodbakkend	Nederrijns	bord	r-bor-	1675	1800

Tabel 7.2. Netersel Carolus-Simplexplein 3. Overzicht van de aangetroffen aardewerkcategorieën.

Proto-, bijna- en echt-steengoed

Vanaf ca. 1200 na Chr. heeft men getracht waterdichte potten te vervaardigen door deze op hogere temperaturen te bakken waardoor de magering in de klei is gaan versinteren. Dit is een geleidelijk proces gebleken waardoor baksels met een uiteenlopende hardheid zijn ontstaan. De mate van versintering van de scherf is binnen het Deventer-systeem een indicatie voor de fase binnen het proces van aardewerk naar steengoed. Het proto-steengoed (s5) dateert tussen ca. 1200 en 1280 na Chr. en is te herkennen aan de nog niet geheel versinterde magering waardoor het een ruw oppervlak heeft. Dit vroege steengoed werd verfraaid door het in een ijzerhoudende kleipap (engobe) onder te dompelen. Gedurende het bakproces zijn de ijzerdeeltjes geoxideerd waardoor een rood-bruin oppervlak het resultaat is. Tussen 1250 en 1310 na Chr. is het bijna-steengoed (s4) gemaakt wat gekenmerkt wordt door een meer versmolten magering die echter nog wel te herkennen is. Bij het echte steengoed is de magering geheel versmolten waardoor het een glad oppervlak heeft. In Siegburg, in het Duitse Rijnland, heeft men vanaf 1280 na Chr. steengoed geproduceerd zonder oppervlaktebehandeling in de vorm van engobes of glazuur

(s1). De klei waarvan de producten gemaakt waren was van een dusdanige goede kwaliteit dat een oppervlaktebehandeling niet is toegepast. De grote bloei van dit productiecentrum heeft plaatsgevonden in de 14de eeuw; gedurende de Dertigjarige oorlog is in 1632 een abrupt einde aan de productie van steengoed gekomen toen deze stad, evenals enkele andere productiecentra in het Rijnland, grotendeels verwoest is door Zweedse troepen.²⁴

In het Duitse Rijnland is in het plaatsje Langerwehe vanaf het eind van de 13de eeuw steengoed met oppervlaktebehandeling (s2) gemaakt. Het steengoed uit Langerwehe wordt gekenmerkt door een ijzer- of leemengobe met een zoutglazuur waardoor de producten een paarse tot bruine kleur hebben. Langerwehe was in de 14de eeuw, samen met Siegburg, marktleider op het gebied van steengoed.²⁵

In Aken is met name in de 15de eeuw veel steengoed geproduceerd²⁶ en Keulen heeft als productiecentrum van steengoed vooral in de 16de eeuw gefloreerd.²⁷ In Frechen bestaat de steengoedfabricage sinds 1450 na Chr. en deze heeft voortgeduurd tot de 19de eeuw. De grootste variatie in vormen is te vinden tussen 1550 en 1680 na Chr. In Raeren (in huidig België) heeft de steengoedproductie tussen 1570 en 1630 na Chr. een hoogtepunt gekend.

In de 17de en 18de eeuw was het Westerwald een belangrijk productiecentrum. Hier is eveneens drinkgerei vervaardigd maar vanaf ca. 1680 is men zich vanwege toenemende concurrentie van Engelse productiecentra, gaan toeleggen op met name flessen voor de botteling van mineraalwater.²⁸

Het steengoed uit de verschillende productiecentra is te herkennen aan bepaalde eigenschappen zoals kleur, glazuur, vorm en versiering, ware het niet dat in het verleden uitwisseling van technieken, mallen, ambachtslieden en zelfs klei heeft plaats gevonden. Zo hebben pottenbakkers uit Siegburg en Raeren zich vooral na 1632 na Chr. gevestigd in het Westerwald waardoor de producten bijna niet van elkaar te onderscheiden zijn.²⁹ Aan het begin van de 16de eeuw zijn ambachtslieden uit Frechen naar Keulen verhuisd met het resultaat dat de producten uit deze productieplaatsen erg op elkaar lijken.³⁰ Vanaf 1700 is men ook steengoed op industriële wijze gaan produceren (s3).

Er zijn tijdens het onderzoek zes scherven steengoed verzameld. Al deze scherven hebben een oppervlaktebehandeling. Wat de vormen betreft zijn er één pot en drie kannen te herkennen. De pot (V1.1 uit recente verstorning S1.5) is van het type S2-pot-6. Dit is een type inmaakpot dat tussen ca. 1600 en 1920 geproduceerd werd in Langerwehe. Van twee kannen kan het type niet achterhaald worden. De eerste, V3.1 uit waterput S3.2, is geproduceerd in Keulen of Frechen, de tweede, V10.1 uit paalkuil S3.7, in Raeren. Beide kannen dateren tussen 1500 en 1680. Uit waterput S3.4 komt een fragment van een s2-kan-68 (V6.1). Dit is een peervormig type kan dat tussen 1720 en 1760 geproduceerd werd in het Westerwald.

Grijs-, rood- en witbakkend aardewerk

Vanaf de tweede helft van de 13de eeuw is in onze streken sprake van een bevolkingstoename en neemt de verstedelijking toe. Het aardewerk, dat voorheen in huishoudelijke kring met de hand vervaardigd werd, zou in toenemende mate in stedelijke ateliers geproduceerd worden met behulp van het pottenbakkerswiel.³¹ In de stedelijke productiecentra is hoofdzakelijk eenvoudig gebruiksgoed op grote schaal geproduceerd. Het gebruiksaardewerk kent een groot vormenspectrum en is aan het eind van de 13de eeuw in twee varianten aanwezig: het grijs- en het roodbakkend aardewerk. De potten van beide varianten zijn vervaardigd van dezelfde lokale, ijzerhoudende klei en het kleurverschil is veroorzaakt door

²⁴Clevis/Thijssen 1989, 10.

²⁵Bartels 1999, 54.

²⁶Bartels 1999, 58.

²⁷Bartels 1999, 60.

²⁸Bartels 1999, 76.

²⁹Hinton 2012, 7.

³⁰Clevis/Thijssen 1989, 10.

³¹Bartels 1999, 93.

de het wel of niet toevoegen van zuurstof tijdens het bakproces.³² Het roodbakkend aardewerk is vaak bedekt met een loodglazuur dat tijdens de vroege productie spaarzaam is aangebracht. In de loop van de 14de en 15de eeuw wordt het aardewerk steeds royaler van glazuur voorzien.³³ Het oppervlak van grijsbakkende vormen is ongeglazuurd en bijna nooit versierd. In het algemeen is het grijsbakkend aardewerk (g) vooral tussen 1200 en 1450 na Chr. geproduceerd; het roodbakkend aardewerk (r) heeft dezelfde begindatering maar is tot in de 19de eeuw gemaakt.³⁴

Vanaf de 15de eeuw ontstaat een beperkte productie van witbakkend aardewerk (w) in Nederland waarbij men gebruik heeft gemaakt van lokale en geïmporteerde klei uit het Rijnland. In de 16de maar vooral de 17de eeuw wordt witbakkend aardewerk voornamelijk op lokaal niveau geproduceerd. De potten zijn voorzien van een loodglazuur waar vaak koperkorrels aan toegevoegd is wat het aardewerk een groene kleur geeft.³⁵ Het hoogtepunt van de productie van dit soort aardewerk ligt in de 18de en 19de eeuw.

Het grijsbakkend aardewerk wordt vertegenwoordigd door twee scherven. Wat de vormen betreft kan alleen van V9.1 uit waterput S3.5 gesteld worden dat het van een kan of kom op lobvoeten afkomstig is.

Het roodbakkend aardewerk is met twaalf scherven de grootste categorie. De herkenbare vormen bestaan uit borden, een pot en een kop. Uit waterput S3.4 zijn twee scherven van twee verschillende borden verzameld die tussen 1600 en 1800 in Oosterhout geproduceerd zijn. Het exacte type kan bij beide borden niet bepaald worden. Eén scherv van een bord uit de Nederrijnse productie komt uit de bouwvoor van werkput 4 (. De scherv van een forse pot, V2.1, komt uit de bouwvoor van werkput 2. Mogelijk gaat het gezien het formaat ook hier om een inmaakpot. De scherv van een kop, V5.2, komt uit waterput S3.4.

De enige scherv witbakkend aardewerk bestaat uit een klein oortje (V10.2 uit paalkuil S3.7).

Tinglazuur aardewerk

Tinglazuuraardewerk als majolica en faience is oorspronkelijk ontwikkeld in het Middellandse-Zeegebied. ³⁶ In de eerste helft van de 16de eeuw vestigden zich al ambachtslieden uit die streken in de zuidelijke Nederlanden. Het tinglazuuraardewerk raakte in de mode, met name vanwege de veelkleurige decoraties. Vanuit de zuidelijke Nederlanden verspreidt de productie zich gedurende de 16de eeuw over de rest van de Nederlanden.

Oorspronkelijk volgde men in de decoraties nog de stijl zoals die in Italië en Spanje gangbaar was. Soms gebeurde dit met een eigen invulling of het gebruik van Hollandse elementen zoals tulpen. In de eerste helft van de 17de eeuw worden Chinese stijlkenmerken toegevoegd die aan het contemporaine porselein ontleend worden. Daarnaast worden er Hollandse elementen als landschappen en de vormen bestaan dan voornamelijk uit borden, koppen en kommen. Het grootste aandeel binnen de productie wordt ingenomen door majolica borden.

In de tweede helft van de 17de eeuw neemt de vormenrijkdom toe, met name uitgevoerd in faience. De decoraties zijn in Hollands-Chinese of Hollandse stijl, de Italiaanse kenmerken zijn volledig in de Hollandse stijl opgenomen en nauwelijks herkenbaar. In deze fase komen de plooihotels op.

De eerste kwart van de 18de eeuw vormt voor de productie van faience haar hoogtepunt. De rijkdom aan vormen en decoraties zijn ongekend. Het aardewerk wordt in diverse steden in grote hoeveelheden geproduceerd. Voor huishoudelijk gebruik waren deze producten waarschijnlijk minder geschikt. In beerputten uit deze periode worden voornamelijk witte borden of borden met een sobere versiering aangetroffen. Daarnaast komen kopjes en kommen in grote aantallen voor. In de tweede helft

³² Clevis/Kottman 1989, 26.

³³ Kaneda/van Genabeek/de Ridder 2002, 15.

³⁴ Bartels 1999, 105.

³⁵ Clevis/Kottman 1989, 29.

³⁶ Bartels 1999, 201-236.

van de 18de eeuw loopt de productie uiteindelijk terug. Het faience wordt verdrongen door het industriële aardewerk. De productie van majolica borden loopt door tot in de 19de eeuw, het aandeel in vondstcomplexen uit die periode is dan echter zeer gering

Er zijn twee scherven tinglazuur aardewerk verzameld, in beide gevallen faience. Het fragment uit waterput S3.5 (V5.1) is te klein om de vorm vast te stellen. Uit potstal S2.4 komt een scherf van een bord met blauwe beschildering. Het precieze type bord is niet te achterhalen.

7.2.3 CONCLUSIE

In tabel 6.2 staan de determinaties weergegeven per context. De assemblages zijn te klein om de sporen nauwkeuriger te dateren dan Nieuwe Tijd en te faseren. Daarnaast zijn alle vondsten verzameld bij de aanleg en mogelijk afkomstig uit nazakken. Wat wel uit het aardewerk naar voren komt is dat het terrein langdurig in gebruik is geweest. De aanvang zal, gezien de afwezigheid van waterkannen uit Langerwehe en de aanwezigheid van grijsbakkend aardewerk, rond 1500 liggen. In 1834 is de hoeve afgebroken en kan grofweg worden gezien als het einde van de bebouwing in de 19de eeuw. Pas in 1963 vindt er weer bebouwing plaats binnen het plangebied.

Wat de vormen betreft gaat het om eenvoudige gebruiksvormen. Opvallend is dat grappen geheel ontbreken. Mogelijk ligt dit aan het lage aantal scherven. Uit het aardewerkspectrum komt in ieder geval geen hoge status naar voren. Er zal dan ook waarschijnlijk niet gekookt zijn met een metalen grappe.



Fig. 7.1. Netersel Carolus-Simplexplein 3. Overzicht van het aardewerk.

7.3 KLEIPIJP

Tijdens het onderzoek zijn twee fragmenten kleipijp aangetroffen (Fig. 7.2.) Een fragment is aangetroffen in de bovenlaag van de waterput(V6), (S3.4). Het betreft een deel van de pijpenkop en een stukje van de ketelopening. Qua vorm kan de kleipijp kan worden gedateerd in de 18de eeuw. De kop is trechtervormig.³⁷

Het tweede fragment is gevonden in de recente bouwvoor in werkput 4. Van deze kleipijp is nog een deel van de pijpensteel, de hiel en het begin van de pijpenkop aanwezig. Qua vorm kan de kleipijp kan gedateerd worden in de 19de eeuw.³⁸



Fig. 7.2. Netersel Carolus-Simplexplein 3. De kleipijp vondsten.

7.4 BAKSTEEN

Er zijn twee fragmenten bakstenen verzameld. Het eerste fragment is gevonden in de recente bouwvoor van proefsleuf 4. Het is een klein fragment en er is niet veel over te zeggen.

Het tweede fragment betreft een baksteen uit spoor 13 van werkput 3. Dit is een poer geweest. Er waren geen intacte bakstenen en ze lagen niet meer in verband. Vondst 11(Fig. 7.3) is een baksteen waarvan de dikte en de breedte nog bekend is. De dikte is 4.5 cm en de breedte is 10.5 cm.

³⁷ Duco 1987, 43-49.

³⁸ Duco 1987, 56-61.

Fig. 7.3. Netersel Carolus-Simplexplein 3. De baksteen vondsten.



7.5 METAAL³⁹

Er zijn drie metaalobjecten aangetroffen tijdens het proefsleuvenonderzoek (fig. 7.5). Alle objecten zijn van koper. Twee duiten en een fragment leerbeslag zijn gevonden. De duiten vallen onder het klein kopergeld. Uit de weg (S4.6) in het noordwestelijke deel van het plangebied komt een munt. Het betreft een duit uit Utrecht geslagen in 1701.

Een tweede munt is aangetroffen in een bermgreppel van de weg (S4.3). Het gaat hier om een Gelderland duit die gedateerd kan worden tussen 1600 en 1700 na. Chr.

Het derde object is gevonden in een bovenlaag van de waterput (S3.4). Het gaat om een stukje leerbeslag. Er is verder niets te zeggen over het object.



Fig. 7.4. Netersel Carolus-Simplexplein 3. De metaalvondsten.

³⁹ Determinatie door Jan van Renswoude.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek is een stuk natuursteen verzameld (fig. 7.5). Het is gevonden in S3.3. Een kuil in de noordelijke hoek van proefsleuf 3. een kwartsiet met een gangkwartsader. Omdat deze niet van nature in de regio voorkomt en een hoekig uiterlijk heeft kan gesteld worden dat het mogelijk een fragment van een gebruiksvoorwerp is geweest. Kwartsiet is bijvoorbeeld een geschikte grondstof voor wetstenen. De vorm van dit exemplaar is echter niet heel typisch voor een bepaald gebruiksvoorwerp, en daarnaast ontbreken ook gebruikssporen, waardoor het exacte gebruik van deze steen niet te bepalen is.



Fig. 7.5. Netersel Carolus-Simplexplein 3. Fragment kwartsiet.

8 CONCLUSIE

Het proefsleuvenonderzoek op de locatie van Netersel Carolus Simplexplein 3 heeft een archeologisch behoudenswaardige vindplaats opgeleverd. Voorafgaand aan het onderzoek was verwacht dat sporen uit de Nieuwe Tijd mogelijk aanwezig konden zijn. Dit is ook gebleken uit het proefsleuvenonderzoek. We hebben te maken met een erf uit de Nieuwe Tijd bestaande uit een potstal, waterputten en een bijgebouw gelegen aan een Nieuwtijdse weg. Dit komt overeen met de gegevens van het kadastraal minuutplan van 1811-1832 (fig. 8.1). Hierop is te zien dat in het noordwestelijke deel van het plangebied zich een weg bevindt. In het centraal westelijke deel zou zich een deel van een huis bevinden met omliggend erf en moestuin (percelen 835 en 836).⁴¹ Volgens een document is de hoeve (perceel 835) afgebroken in oktober 1834. Dit verklaart waarom de hoeve niet meer te zien is op de kadastrale veldminuut 1830-

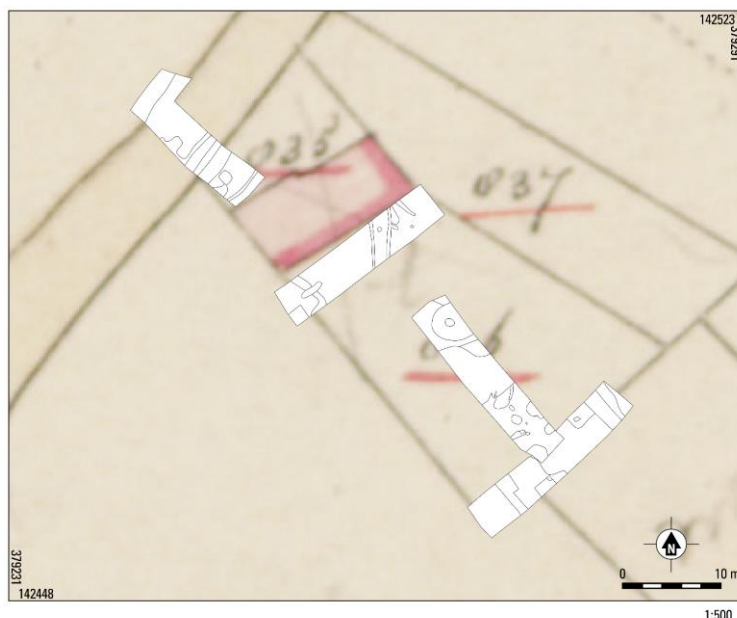


Fig. 8.1. Netersel Carolus-Simplexplein 3. Kadastraal minuutplan 1811-1832 met daarop de aangelegde proefsleuven.

⁴⁰ Determinatie door Mark Groenhuijzen.

⁴¹ Habermehl 2020, 8.

1850.⁴² Ten noorden van het plangebied lag mogelijk de “Kleine Hoeve”. Deze hoeve was in het bezit van de abdij van Postel. Deze hoeve splitst zich in de 16^e eeuw af uit de Kapelhoeve te Nettersel. De resten die tijdens het onderzoek zijn aangetroffen zijn hier mogelijk mee verbonden. Tijdens het proefsleuvenonderzoek is een beperkt oppervlak onderzocht. Verwacht wordt dat buiten de proefsleuven meer sporen uit de Nieuwe Tijd aangetroffen kunnen worden alsmede mogelijk sporen uit de Late Middeleeuwen.

9 ADVIES EN WAARDERING

9.1 INLEIDING

Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn sporen aangetroffen van een archeologisch behoudenswaardige vindplaats uit de Nieuwe Tijd. Een selectie van de paalsporen en kuilen is gecoupeerd. In elke proefsleuf zijn sporen aangetroffen van de vindplaats. Het advies aan het bevoegd gezag is om de archeologische resten van de vindplaats *ex situ* te bewaren in de vorm van een archeologische opgraving.

In hoofdstuk 9.2 wordt de vindplaats gewaardeerd. In eerste instantie wordt de vindplaats gewaardeerd op fysieke kwaliteit. Wanneer de vindplaats hierbij 5 of 6 punten scoort, wordt deze in principe als behoudenswaardig aangemerkt. Bij een lagere score wordt vervolgens ook gekeken naar de criteria die betrekking hebben op de inhoudelijke kwaliteit om te voorkomen dat minder goed geconserveerde, maar evengoed zeer informatieve vindplaatsen worden afgeschreven. Is de score bij de inhoudelijke kwaliteit een hoger score behaald van 8 punten of hoger, wordt de vindplaats alsnog als behoudenswaardig aangemerkt.

9.2 DE VINDPLAATS

Voor de waardering van de vindplaats zijn de KNA-systematiek en normen gehanteerd.

Waardering gebaseerd op belevingsaspecten

De criteria “schoonheid” en “herinneringswaarde” hebben vooral betrekking op zichtbare monumenten. De waardering gebaseerd op belevingsaspecten is hier dus niet van toepassing.

Waardering gebaseerd op fysieke kwaliteiten

De fysieke kwaliteit van de vindplaats is hoog (totaalscore 5).

Het criterium gaafheid betreft de bewaringstoestand van de archeologische stratigrafie en van de sporen. De conservering van de sporen is gemiddeld te noemen. De archeologische sporen bevinden zich onder recent geroerde lagen. De recente verstoringen in het archeologische vlak bestaan uit kabelsleuven en kuilen.

Het criterium conservering heeft betrekking op de bewaringstoestand van het anorganisch en organisch vondstmateriaal. De conservering van de vindplaats is hoog. Het vondstmateriaal bestaat uit goed geconserveerde scherven. Verwacht wordt dat materiaal dat eventueel aanwezig is in de waterputten ook goed geconserveerd zal zijn.

Waardering gebaseerd op inhoudelijke kwaliteiten

De inhoudelijke kwaliteit van de vindplaats is hoog (totaalscore 8)

De zeldzaamheid van de vindplaats is gemiddeld te noemen. Er zijn nog weinig vergelijkbare vindplaatsen in deze archeoregio vastgesteld.

⁴²Habermehl 2020, 8.

De informatiewaarde van de vindplaats is afhankelijk van de stand van kennis over vergelijkbare vindplaatsen in dezelfde regio. Deze wordt dus bepaald door de bijdrage die een eventuele opgraving van de vindplaats kan leveren aan de vermeerdering van onze kennis over het verleden. De informatiewaarde van de vindplaats is hoog aangezien er nog weinig onderzoeken op vergelijkbare vindplaatsen zijn uitgevoerd.

De ensemble- of contextwaarde wordt bepaald door de archeologische of landschappelijke context van de nabije omgeving. De ensemblewaarde van de vindplaats is hoog. We hebben de maken met een compleet erf binnen een dorpscontext uit de Nieuwe Tijd dat gelegen is aan een weg uit de Nieuwe Tijd. Verwacht wordt dat in de archeoregio meer soortgelijke vindplaatsen zullen liggen.

Waarden	Criteria	Scores
Beleving	Schoonheid	Nvt
	Herinneringswaarde	Nvt
	Totaal	Nvt
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	2
	Conservering	3
	Totaal	5
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	2
	Informatiewaarde	3
	Ensemblewaarde	3
	Representativiteit	Nvt
	Totaal	8

Tabel 9.1. Netersel Carolus-Simplexplein 3. Waardering van de vindplaats.

9.3 ADVIES

Naar aanleiding van de waardering kan geconcludeerd worden dat de vindplaats archeologisch behoudenswaardig is. Aan de bevoegde overheid wordt geadviseerd om archeologisch onderzoek plaats te laten vinden in de vorm van een archeologische opgraving wanneer in situ behouden niet mogelijk is door de geplande werkzaamheden.

10 LITERATUUR

- Bartels, M., 1999: *Steden in scherven. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)*, Zwolle/Amersfoort.
- Barth, R., 2020: *Carolus Simplexplein 3, Netersel, gemeente Bladel: een bureau- en inventariserend veldonderzoek in de vorm van boringen in de verkennende fase*, Utrecht (Bureau voor Archeologie Rapport 933).
- Bosch, J.H.A., 2007: *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode. Op basis van de Standaard Boor Beschrijvingsmethode versie 5.2*, Utrecht (TNO-rapport NITG 2007-U-R0246/A).
- Clevis, H./J. Thijssen, 1989: Kessel huisvuil uit een kasteel, *Mededelingenblad Nederlandse Vereniging van Vrienden van de Ceramiek* 136, 3-48.
- Clevis, H./J. Kottman, 1989: *Weggegooid en teruggevonden. Aardewerk en glas uit Deventer vondstcomplexen 1375-1750*, Kampen.
- Duco, D.H. 1987: *De Nederlandse kleipijp, handboek voor dateren en determineren*, Leiden, 1987
- Habermehl, D.S. 2020: *Programma van Eisen Bladel-Netersel-Carolus Simplexplein 3*, Amsterdam.
- Hinton, J., 2012: *The art of German stoneware 1300-1900. From the Charles W. Nichols collection and the Philadelphia Museum of Art*, Philadelphia.
- Kaneda, A./R. van Genabeek/T. de Ridder, 2002: 'd' *Engelsche Boomgaert*' 6.123. *Het aardewerk uit een middeleeuwse kasteelgracht*, Vlaardingen (VLAK verslag 4.4).
- Maas, E. 2021: *Evaluatieverslag Netersel Carolus-Simplexplein 3*, Amsterdam.
- Nederlands Normalisatie-instituut, 1989: *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*, Delft.
- Schokker, J., 2003: *Patterns and Processes in a Pleistocene Fluvio-Aeolian Environment*, Utrecht (Nederlandse Geografische Studies 314).
- TNO-GDN, 2021a: *Formatie van Boxtel*. In: Stratigrafische Nomenclator van Nederland, TNO – Geologische Dienst Nederland. <http://www.dinoloket.nl/stratigrafische-nomenclator/formatie-van-boxtel>.
- TNO-GDN, 2021b: *Formatie van Sterksel*. In: Stratigrafische Nomenclator van Nederland, TNO – Geologische Dienst Nederland. <http://www.dinoloket.nl/stratigrafische-nomenclator/formatie-van-sterksel>.
- TNO-GDN 2021c. *Laagpakket van Wierden*. In: Stratigrafische Nomenclator van Nederland, TNO – Geologische Dienst Nederland. <http://www.dinoloket.nl/stratigrafische-nomenclator/laagpakket-van-wierden>.

Historie	NIEUWE TIJD	NT C / Nieuwste tijd		1850
		NT B		1650
		NT A		1500
	MIDDELEEUWEN	LATE ME		1250
		VOLLE ME		1050-1000
		VROEGE ME	D. OTTOONS/10de eeuw	900
			C. KAROLINGISCH	725
			B. MEROVINGISCH LAAT	525
			A. MEROVINGISCH VROEG	450
	ROMEINSE TIJD	LAAT		270
		MIDDEN		70 na Chr.
		VROEG		12 voor Chr.
Protohistorie	IJZERTIJD	LAAT		250
		MIDDEN		500
		VROEG		(800)-775
	BRONSTIJD	LAAT		(1100-)1050
		MIDDEN		1800
		VROEG		2000
	NEOLITHICUM	LAAT		2850
		MIDDEN		4200
		VROEG		5300-4900
	MESOLITHICUM	LAAT		6500
		MIDDEN		7500
		VROEG		9200-8800
	PALEOLITHICUM	LAAT		35.000 BP
		MIDDEN		300.000 BP
		VROEG		
Prehistorie				

Algemeen

1. *Zijn er archeologische resten (sporen, structuren, vondsten) in de bodem aanwezig, of zijn er aanwijzingen dat deze hier verwacht mogen worden?*

Binnen het plangebied zijn archeologische sporen en vondsten aangetroffen. Het gaat om sporen uit de Nieuwe Tijd in de vorm van paalkuilen, kuilen, greppels, waterputten/waterkuilen, een potstal en een weg.

2. *Indien het onderzoek geen archeologische resten of beperkte archeologische fenomenen (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) oplevert, welke verklaring is hiervoor dan te geven? Is er (bijvoorbeeld) sprake van: aantoonbare afwezigheid van bewoning en / of actief landgebruik, verstoring van antropogene aard, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door bodemprocessen, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door werk- of weersomstandigheden?*

Niet van toepassing. Er zijn archeologische resten aangetroffen.

3. *Hoe sluit het onderzoek en de verkregen onderzoeksresultaten aan bij de resultaten van het bureau-onderzoek?*

Uit het vooronderzoek is gebleken dat binnen het plangebied een oude weg alsmede een boerderij uit de Nieuwe Tijd zich zouden bevinden. Het proefsleuvenonderzoek bevestigt dit beeld.

Gaafheid en conservering van de vindplaatsen

4. *In welke lagen, zones of gebieden bevinden zich gawe en goed geconserveerde archeologische resten of waar zijn ze te verwachten?*

De archeologische resten zijn ingegraven in de C-horizont.

5. *Wat is de mate van conservering en gaafheid van de archeologische resten?*

De archeologische resten zijn goed geconserveerd.

6. *In hoeverre zijn aangetroffen vindplaatsen, naar verwachting, verstoord door de huidige bebouwing, uitgaande van de opgegeven funderingsdiepte van 60-80 cm?*

Ten noorden van werkput 2 ligt een boerderij die op de 1832 staat weergegeven. Op deze locatie bevindt zich het huis wat er momenteel staat. Naar verwachting zullen de sporen van de boerderij goed geconserveerd zijn maar kunnen mogelijk deels verstoord zijn door de huidige bebouwing.

Perioden en sites

7. *Indien er archeologische resten aanwezig zijn, kunnen er binnen de vindplaats aparte sites onderscheiden worden, en zo ja, op welke gronden?*

We hebben te maken met een site bestaande uit een Nieuwtijdse boerderij met bijgebouw en waterputten gelegen aan een Nieuwtijdse weg. Het kan als één vindplaats worden beschouwd.

8. *Wat is de begrenzing en de ruimtelijke spreiding, zowel in horizontale als verticale zin, van de sites en wat is de onderlinge samenhang?*

In het noordelijke deel van het plangebied ligt de weg uit de Nieuwe Tijd. In het midden van het plangebied is een potstal aangetroffen. Deze hoort mogelijk bij de boerderij die weergegeven staat op het kadastraal minuutplan 1822-1832. Ten zuiden van de potstal zijn drie

waterputten gelegen alsmede een bijgebouw. Nog verder zuidelijk zijn resten aangetroffen van mogelijke bijgebouwen

9. *Wat is per archeologische site in het onderzoeksgebied:*

a. *de ligging (inclusief diepteligging) en begrenzing*

De sporen liggen gemiddeld ongeveer 60-70 cm onder maaiveld.

b. *de geologische en/of bodemkundige eenheid*

De archeologische sporen liggen direct onder de bouwvoor, recente ophogingslagen en zijn ingegraven in de C-horizont. Resten van muren en poeren kunnen al op een hoger niveau zichtbaar zijn evenals de potstalvulling.

c. *de omvang (inclusief verticale dimensies)*

De omvang van de vindplaats beslaat het hele plangebied.

d. *aard /complex type / functie*

We hebben te maken met een erf uit de Nieuwe Tijd waarop hoofdgebouw (boerderij) en bijgebouwen en andere sporen zoals waterputten kuilen etc. liggen.

e. *de samenstelling van de archeologische resten (grondsporen en mobilia)*

De sporen bestaan uit paalkuilen, kuilen, greppels, waterputten/waterkuilen, een potstal en een weg.

f. *de vondst- en spoordichtheid*

De spoordichtheid van de site is hoog te noemen. In elke proefsleuf zijn sporen aangetroffen die bij de vindplaats horen. De vondstdichtheid is relatief laag. Dit heeft uiteraard te maken met de aard van het onderzoek.

g. *de stratigrafie*

De sporen van de vindplaats zijn ingegraven in de C-horizont.

h. *de ouderdom, periodisering, typochronologische classificatie*

De vindplaats kan gedateerd worden in de Nieuwe Tijd. Hier stond een boerderij die afgebroken is in 1834.

10. *Zijn er aanwijzingen voor landgebruik (off-site-patronen) in de zin van wegen, percelering, akkers, grondstofwinning, etc?*

In het noorden van het plangebied bevindt zich een weg uit de Nieuwe Tijd.

11. *Zijn er aanwijzingen voor agrarische en/of ambachtelijke activiteiten? Zo ja, waaruit blijkt dat en welke kenmerken zijn hieraan naar analogie van vraag 3 aan te geven?*

Hier zijn geen aanwijzingen voor.

12. *Kunnen meerdere bewoningsfasen onderscheiden worden? Zo ja in welke mate zijn deze aaneensluitend?*

De enige aanwijzing voor meerdere bewoningsfasen zijn de waterputten. Deze volgden elkaar op door de tijd heen. Een opgraving zou hier meer licht op kunnen werpen.

13. *Wanneer en waarom zijn de sites en de vindplaats in zijn geheel verlaten of in onbruik geraakt?*

De Nieuwtijdse hoeve die hier heeft gestaan is in oktober 1834 afgebroken. Pas in de 20ste eeuw is er weer bebouwing binnen het plangebied.

14. *Kunnen de aangetroffen archeologische (bebouwings)sporen worden gekoppeld aan de bebouwing die is afgebeeld op de historische kaarten? Zo niet, kan daarvoor een verklaring worden gegeven?*

De sporen kunnen worden gekoppeld aan de boerderij die op de historische kaarten staat afgebeeld.

Landschap en bodem

15. *Wat is de fysieklandschappelijke ligging van de sites (geologie, bodemkunde, geomorfologie, afstand tot water, reliëf)?*

Het plangebied ligt midden op een dekzandrug met daaromheen lagergelegen terrasafzettingsswelingen en een terrasafzettingssvlakke. De top van de afzettingen bestaat binnen het plangebied uit het puur eolisch afgezette dekzand van het Laagpakket van Wierden met daaronder de gelaagde, verspoelde afzettingen van de Formatie van Bostel. In deze afzettingen zal oorspronkelijk een humuspodzolbodem (waarschijnlijk veldpodzolgrond) zijn gevormd. Een restant van deze bodem is echter nergens binnen het plangebied meer aanwezig. Het bodemprofiel wordt gevormd door een geroerd en opgebracht pakket dat direct overgaat in de Cg-horizont. Door de ligging op een dekzandrug zal het plangebied in een relatief droger deel van het dekzandlandschap liggen.

16. *Wat is de paleo-ecologische context van het onderzoeksgebied?*

Deze vraag is op basis van het huidige onderzoek niet te beantwoorden. Wel kan gezegd worden dat het paleo-ecologisch potentieel, buiten eventueel de vulling van de sporen uit de Nieuwe Tijd, beperkt is door het ontbreken van een intacte bodemopbouw.

17. *Welke postdepositionele processen hebben zich afgespeeld en wat is het effect daarvan?*

Er zijn geen aanwijzingen dat binnen het plangebied natuurlijke erosie of verspoeling heeft plaatsgevonden van de top van het bodemprofiel. Wel blijkt uit de afwezigheid van een podzolbodem dat de top van het dekzand en daarmee het archeologisch niveau tot enige diepte geroerd en opgenomen is in de bovengrond. De bovenkant van de aanwezige sporen en ook een eventueel aanwezige vondstenlaag zal hierbij verstoord zijn. De verstoring is echter in het grootste deel van het plangebied beperkt, waardoor de onderkant van de ondiepe sporen en ook de diepere sporen, voor zover deze aanwezig zouden zijn geweest, nog wel bewaard gebleven kunnen zijn. Recenter is het terrein opgehoogd waardoor het archeologisch niveau juist beter beschermd is tegen latere ondiepe bodemingrepen.

BIJLAGE 3 SPORENLIJST

wp	sn	definitie	diepte spoor	opmerkingen
1	1	natuurlijke laag		c-hor
1	2	recente verstoring		
1	3	recente verstoring		
1	4	kuil		
1	5	recente verstoring		
1	6	natuurlijke laag		c-gley
1	7	muurwerk		
1	8	kuil		
1	9	greppel	42	
1	996	bouwvoor		
1	997	bouwvoor		
1	998	bouwvoor		
1	999	bouwvoor		
2	1	natuurlijke laag		c-hor
2	2	recente verstoring		
2	3	recente verstoring		kabelsleuf
2	4	overig		potstal
2	5	recente verstoring		kabelsleuf
2	6	paalkuil		
2	7	paalkuil		

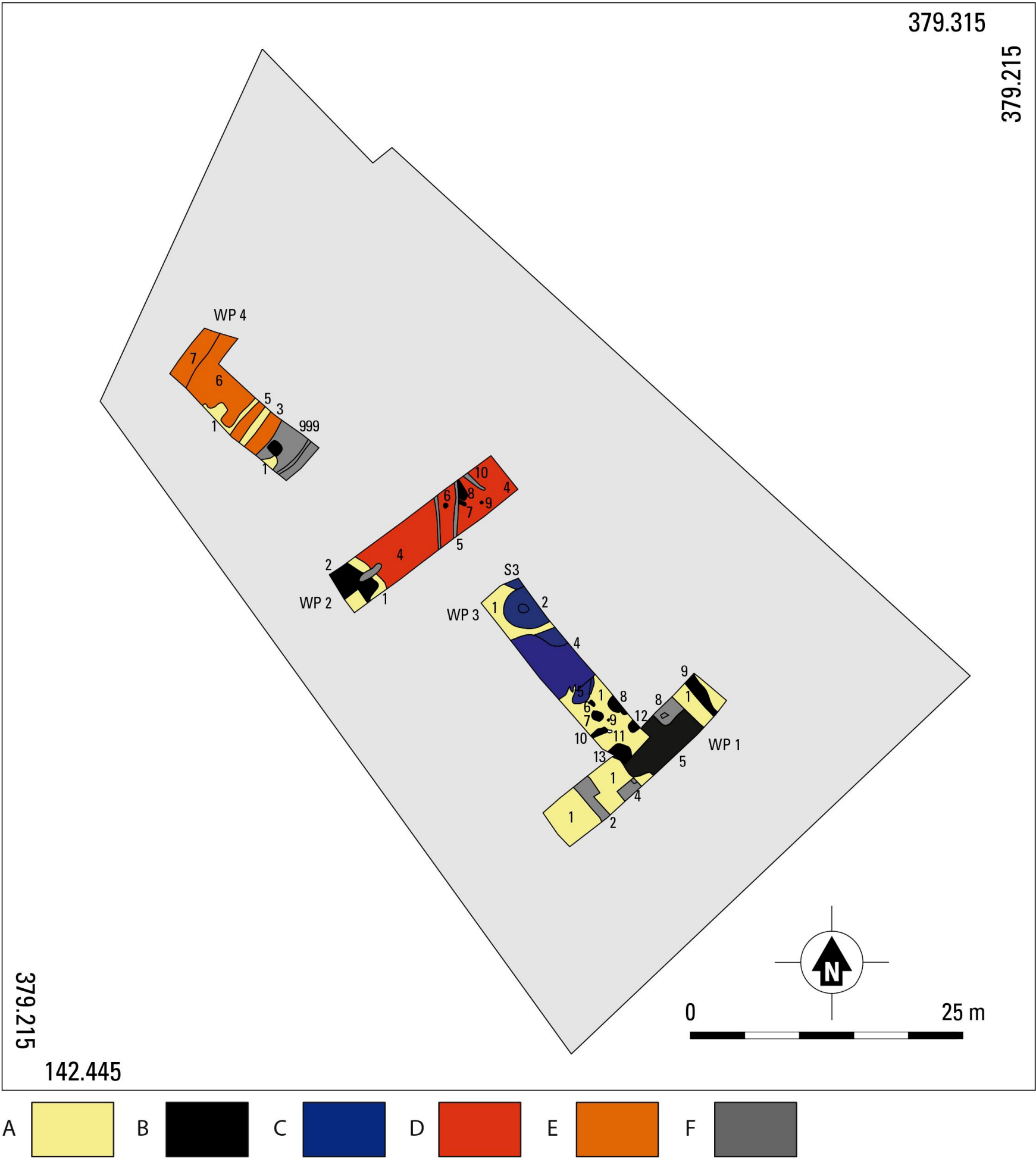
2	8	kuil		
2	9	paalkuil	12	
2	10	recente verstoring		
2	996	bouwvoor		
2	997	recente verstoring		
2	998	recente verstoring		
2	999	bouwvoor		
3	1	natuurlijke laag		c-hor
3	2	waterput		geboord, 2m onder vlak
3	3	kuil		
3	4	waterput		geboord +1,20 m diep
3	5	waterput		ligt onder 4. is ook geboord .
3	6	paalkuil		
3	7	paalkuil	18	
3	8	kuil		
3	9	paalkuil	9	
3	10	paalkuil		
3	11	paalkuil		
3	12	kuil		
3	13	stiep/poer		
3	998	bouwvoor		
3	999	bouwvoor		
4	1	natuurlijke laag		c-hor
4	2	kuil		
4	3	greppel		bermgreppel

4	4	greppel		bermgreppel
4	5	greppel	56	bermgreppel
4	6	overig	40	weg
4	7	greppel		bermgreppel
4	8	laag		
4	998	bouwvoor		
4	999	bouwvoor		

BIJLAGE 4 VONDSTENLIJST

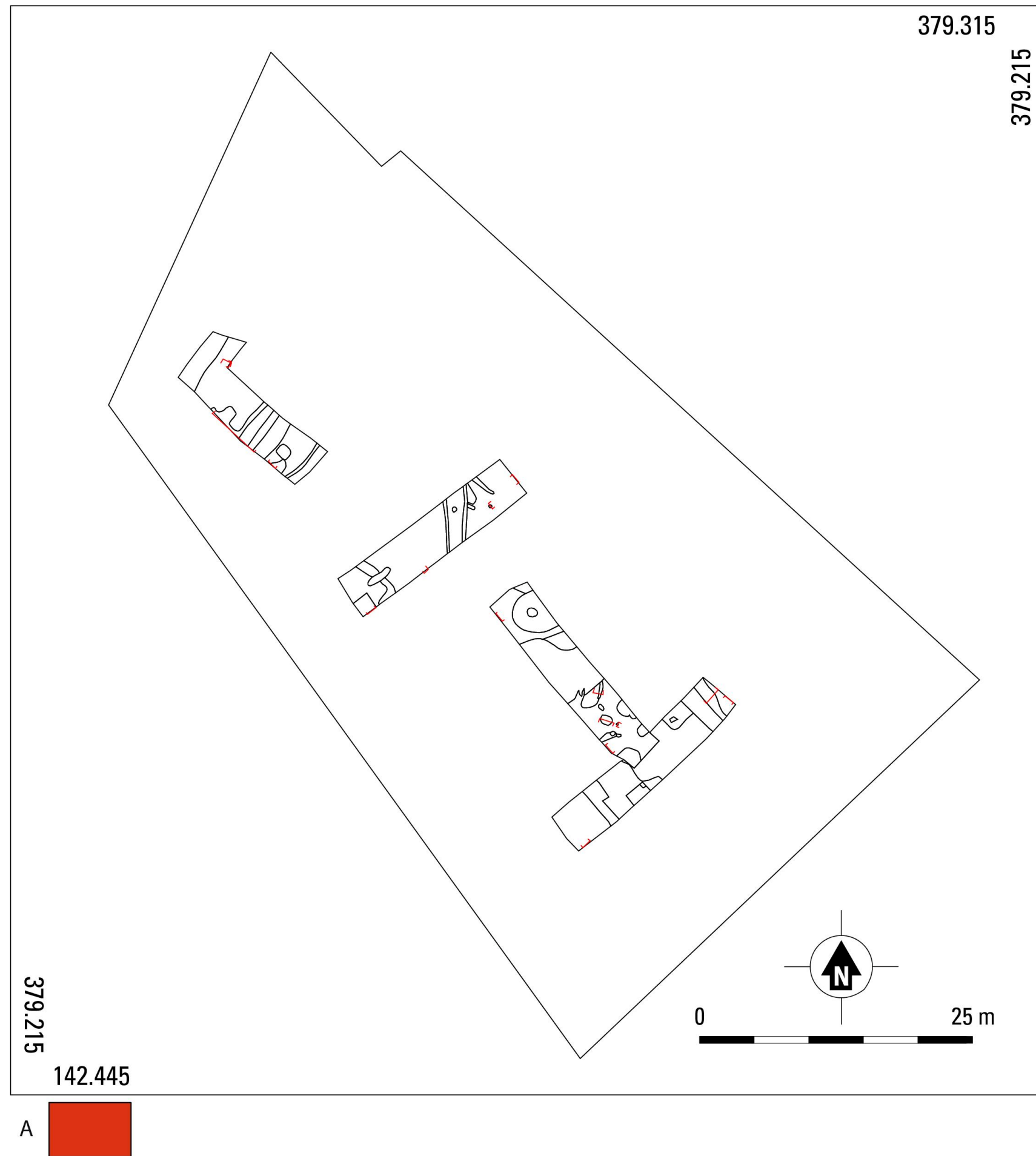
werkput	vondstnummer	inhoud	aantal	gewicht
1	1	aardewerk	1	56
2	2	aardewerk	1	149
3	3	natuursteen	1	70
3	3	aardewerk	2	38
3	4	aardewerk	1	4
3	5	aardewerk	5	190
3	6	kleipijp	1	4
3	6	aardewerk	1	5
3	7	metaal non-ferro	1	3
3	8	aardewerk	3	77
3	9	aardewerk	2	99
3	10	aardewerk	3	80
3	11	baksteen/dakpan	1	982
2	12	aardewerk	1	39
2	13	aardewerk	1	4
4	14	baksteen/dakpan	1	51
4	14	aardewerk	2	25
4	15	kleipijp	1	9
4	16	metaal non-ferro	1	2
4	17	metaal non-ferro	1	2
4	18	baksteen/dakpan	1	35

BIJLAGE 5
ALLESPORENKAART



BIJLAGE 6

OVERZICHT COUPES
EN
PROFIELKOLOMMEN



BIJLAGE 7

ADVIESKAART MET
NAP HOOGTES

